

Orientări în cercetarea dialectologică din centrul universitar Iași

Stelian DUMISTRĂCEL

0.1. Interesul pentru cunoașterea graiurilor populare și punerea la contribuție a datelor oferite de acestea pentru studiile de istorie a limbii și de analiză a unor aspecte funcționale ale limbii române au constituit o tradiție a școlii filologice ieșene, dintre ai cărei reprezentanți de seamă ne putem referi la A. Philippide (*Originea românilor*, II, 1927), G. Ivănescu (*Problemele capitale ale vechii române literare*, 1948, iar apoi, în *Istoria limbii române*,² 2000) și, de asemenea, la Iorgu Iordan, care, pe lângă folosirea unor informații privind graiurile populare în monografia referitoare la *Dialectele italiene de sud și limba română* („Arhiva”, 1923–1928), a publicat chiar câteva studii consacrate peisajului dialectal moldovenesc (*Lexicul graiului din sudul Moldovei*, 1921, și *Graiul putnean*, 1941), după cum tot el este inițiatorul cercetărilor de tip onomasiologic pornind de la hărți ale atlaselor lingvistice românești (*Les dénominations du «crâne» d'après l'Atlas linguistique roumain*, 1940).

Acestea sunt însă doar premise generale în ceea ce privește evaluarea investigațiilor noastre având ca obiect graiurile populare românești, dezvoltate în cadrul preocupărilor contemporane pe plan național pentru dialectologie și ținând seama de extensia și ponderea aplicării rezultatelor obținute prin cercetările de teren în diverse zone ale studiului limbii și vorbirii.

0.2. Prezentarea de față, având caracter preponderent de trecere în revistă, își propune să consemneze principalele direcții de cercetare, în domeniul dialectologiei românești și generale, abordate de specialiștii ieșeni din structuri organizatorice care s-au întrepătruns și și-au desfășurat activitatea în comun începând din anii '50 până în momentul de față: Departamentul de dialectologie de la actualul Institut de Filologie Română „A. Philippide” al Filialei Iași a Academiei Române și Catedra de limba română de la Facultatea de Litere a Universității „Al.I. Cuza”. Am făcut, într-o cronologie relativă, în prima parte, o sistematizare a principalelor preocupări și realizări (adunarea de materiale prin anchete directe și indirecte și utilizarea acestora în diferite tipuri de lucrări, elaborarea de studii pe baza atlaselor lingvistice românești, abordarea și participarea la proiecte de colaborare internațională etc.), pentru ca, în a doua parte, să prezentăm, tot în linii generale, participarea la proiectul național *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni*, cu referire la principalele rezultate ale cercetărilor de constituire a bazei de date și de redactare a volumelor din *NALR. Moldova și Bucovina* (reprezentând hărți și material necartografiat, texte dialectale și, respectiv, exegeze de teorie a domeniului); într-o secțiune deosebită, am acordat un loc aparte introducerii informatizării în cartografia lingvistică românească de tip „clasic”, o realizare pe care o revendicăm ca inovație a cercetării interdisciplinare ieșene.

O bibliografie selectivă însoțește expunerea, pentru a oferi o bază documentară minimă în ceea ce privește realizarea de corpusuri de material, exegeza dialectologică propriu-zisă, ca și domeniile speciale la care ne referim: informatizarea în redactarea și

„Philologica Jassyensia”, An III, Nr. 1, 2007, p. 307-326

editarea volumului al III-lea din NALR-*Mold.Bucov.* Menționăm faptul că în secțiunea [B] din *Bibliografie* nu au fost consemnate contribuții punctuale ale autorilor ce au fost integrate în tezele de doctorat sau în volume publicate ulterior tipăririi articolelor în periodice.

0.3. În legătură cu structurile organizatorice, în sfârșit, menționăm faptul că, la Facultatea de Litere, cursurile de dialectologie au fost susținute, cronologic, de prof. G. Istrate, prof. Ștefan Giosu (suplinit, șase ani, cât a fost lector de limba română în străinătate, de Stelian Dumistrăcel) iar, în ultima perioadă, de prof. Adrian Turculeț. Au condus doctorate în domeniul dialectologiei prof. G. Istrate (tezele elaborate de Stelian Dumistrăcel, Adrian Turculeț, Doina Hreapcă și Luminița Botoșineanu) și prof. Vasile Arvinte (Ion Nuță, Ion A. Florea și Ion-Horia Birleanu).

Pe de altă parte, la Institut, proiectarea generală a NALR-*Mold.Bucov.* și desfășurarea anchetelor de probă a fost asigurată, inițial, de prof. V. Arvinte; după ocuparea, de către acesta, din anul 1968, a unor funcții de conducere la Facultatea de Litere și la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, atribuția de coordonare a lucrărilor a avut-o Stelian Dumistrăcel (cercetător științific principal gradul I), în calitate de șef de sector (proiectarea volumelor de hărți și material necartografiat, a volumelor de texte și a glosarului, inițierea introducerii informatizării în redactarea volumului al III-lea din *Atlas*).

1. Premise și direcții generale în cercetările dialectologice și evaluarea rezultatelor

1.1. Formarea unui colectiv de cercetări dialectologice la Iași pornește de la inițiativa profesorului Gavril Istrate de a organiza, începând cu anul 1950, anchete de teren, primele de acest gen pentru graiurile de la est de Carpați, conducând echipe de cercetare din care au făcut parte membri ai colectivului de lingvistică de la fostul Institut de Istorie și Filologie al Filialei Iași a Academiei Române (astăzi Institutul de Filologie Română „A. Philippide”) și ai Catedrei de limbă română a Facultății (numită atunci) de Filologie de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” (Al. Andriescu, V. Arvinte, Gh. Bodor, M. Bordeianu, Lucia Cozma, Ștefan Giosu, Cornelia Pașcanu-Andriescu, Ecaterina Teodorescu, N.A. Ursu). Principalele rezultate ale acestor cercetări, desfășurate pe Valea Bistriței, apoi pe Valea Moldovei și a Sucevei, cu extensii în Maramureș, s-au concretizat în publicarea unui studiu monografic consacrat terminologiei exploatării lemnului și a plutăritului (Arvinte, *Terminologia*) și a unui glosar regional, pentru care Ștefan Cuciureanu și Octavian Tcaciuc au furnizat material din localități situate în bazinul superior al Sucevei (cf. Arvinte et alii, *Glosar*).

1.2. O altă modalitate de cunoaștere a graiurilor populare din Moldova, care a succedat, a reprezentat-o organizarea de anchete indirecte, pe baza unor chestionare speciale. Astfel, în colectivul de lingvistică de la Iași (sub conducerea profesorului Gavril Istrate și a cercet. princ. dr. N.A. Ursu, în calitate de director al Institutului), a fost proiectată elaborarea unei serii de chestionare, inițiativă concretizată, mai întâi, în redactarea *Chestionarului dialectal nr. 1*, cu tema *Uneltele agricole și cultura pământului* (cuprinzând 261 de întrebări), difuzat, în anii 1958–1959, în cca 600 de localități din Moldova; pe baza răspunsurilor primite din numai 178 de localități, Stelian

Dumistrăcel a publicat studii referitoare la terminologia treieratului și la denumirile pentru diferite soiuri de pământ, din perspectiva agriculturii (*Bibliografie*, B., 22, 23).

Orientarea a fost continuată prin definitivarea, în anul 1969, a unui amplu *Chestionar dialectal*, însumând 2988 de întrebări consacrate domeniilor *Nume de locuri și persoane, terminologia meseriilor, a viticulturii și a pomiculturii* (printre autori, I.A. Florea, I. Nuță și, din colectivul de toponimie, Dragoș Moldovanu). Pornind de la răspunsurile primite din 416 localități, la care s-au adăugat informațiile din anchetele cu chestionarul NALR întreprinse în Moldova și Bucovina, din hărți ale atlaselor lingvistice și din alte surse, remarcabile (printre care, de exemplu, răspunsuri la ancheta Hasdeu, consultate în Arhiva Academiei Române), după publicarea a numeroase studii tematice, doi dintre membrii Departamentului de dialectologie și-au redactat tezele de doctorat. Astfel, I. Nuță a susținut, în anul 1978, o teză având ca temă denumirile de struguri în limba română și a publicat un dicționar de termeni din acest domeniu (Nuță, *Terminologia*, respectiv *Dicționar*). La rândul său, I.A. Florea a susținut, în 1982, o teză de doctorat consacrată terminologiei fierăriei în graiurile din Moldova și Bucovina, precedată de publicarea unui glosar, proiectat ca anexă a studiului monografic (Florea, *Terminologia*, respectiv *Glosar*).

1.3. În vederea colaborării la realizarea proiectului național consacrat atlaselor lingvistice regionale românești, o semnificație aparte are orientarea investigațiilor membrilor actualului Departament de dialectologie și ale colaboratorilor acestuia spre studiul monografic a diverse domenii lexicale ale graiurilor populare pe baza *Atlasului lingvistic român*. În această privință pot fi menționate teza de doctorat consacrată împrumuturilor germane în graiurile românești, susținută de V. Arvinte, în anul 1962, la Universitatea „Humboldt” din Berlin (Arvinte, *Entlehnungen*), și teza de doctorat susținută de Stelian Dumistrăcel în anul 1974, având ca obiect neologismul în graiurile populare românești, tipărită parțial (Dumistrăcel, *Neologismul*, respectiv *Influența*).

Alte studii pornind de la atlasele lingvistice românești (semnate de G. Istrate, V. Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ștefan Giosu, G. Istrate, Doina Hreapcă etc.) au abordat probleme de istoria limbii, de lexicologie și de fonetică (cf. *Bibliografie*, B., 4, 5, 24, 26, 29, 36, 37, 41, 42, 43, 48)

1.4. Cercetarea de tip monografic a unor graiuri din diferite zone ale Moldovei s-a materializat, după articole și studii publicate anterior, și prin tezele de doctorat elaborate de Adrian Turculeț, care a studiat profilul lingvistic al zonei Câmpulungului Moldovenesc (teza susținută în anul 1978 și publicată în 2002; Turculeț, *Graiul*) și de Ion-Horia Bîrleanu, a cărui teză de doctorat (susținută în anul 1998) a avut ca obiect graiul din bazinul Șomuzului și din care a tipărit părțile referitoare la formarea numelor de sate și la fonetică (cf. Bîrleanu, *Șomuzul*, respectiv *Graiurile*). Un profil aparte, interferențele dialectale, prezintă lucrarea de doctorat a Doinei Hreapcă (susținută în anul 1999), care se ocupă de specificul și evoluția graiurilor muntenești de colonizare din sud-vestul Moldovei (Hreapcă, *Enclave*). Pe de altă parte, Luminița Botoșineanu, în teza (susținută în anul 2003) a studiat *Graiul de pe cursul superior al Someșului Mare*, publicată în anul 2007 (cf. *Bibliografie*, B., 15).

Cele mai multe dintre aceste cercetări au beneficiat, direct sau indirect și în proporții diferite, de arhiva atlasului lingvistic al Moldovei și Bucovinei; cu atât mai mult cu cât au fost redactate și studii lexicologice și glosare, reprezentanții școlii ieșene de dialectologie au dat, în mod practic, răspunsul firesc unei întrebări (retorice de fapt)

formulate cândva (pornind de la Leo Spitzer: *Atlas linguistiques ou grammaires – dictionnaires – textes?*), de Iorgu Iordan, „Atlase sau glosare?” (FD, IX, p. 7–11), în spiritul și în termenii prin care își încheia acesta argumentarea: „și atlase și monografii, concomitent și în strânsă colaborare” (*op.cit.*, p. 11).

1.5. O componentă importantă a cercetării dialectologice ieșene o reprezintă participarea la proiecte naționale și internaționale.

1.5.1. Proiecte naționale

În domeniul lexicografiei dialectale, consemnăm colaborarea, în anii 1958 și 1959, a cercetătorilor M. Bordeianu, Stelian Dumistrăcel și Zamfira Mihail la proiectul (nefinalizat) intitulat *Dicționarul graiurilor românești*, coordonat de Institutul de Lingvistică din Cluj-Napoca al Academiei.

La cercetarea graiurilor specifice românilor catolici din Moldova (așa-ziii „ceangăi”) au participat Ion A. Florea și Ion Nuță (ca și toponimistul Dragoș Moldovanu), prin anchete din anii 1976, 1978 și 1982, în localități situate în județele Bacău, Iași și Neamț (Butea, Cleja, Gherăești, Mărgineni, Săbăoani, Tămășeni etc.), anchete inițiate de dialectologi de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Filialei din Cluj-Napoca a Academiei Române.

1.5.2. Proiecte internaționale

În anul 1991, am inițiat un proiect de colaborare cu dialectologi de la Institutul de Lingvistică din Chișinău al Academiei de Științe a Republicii Moldova, intitulat *Graiurile românești de la est de Carpați. Etno- și societexte* (la care participă Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, Ion-Horia Bîrleanu, respectiv prof. univ. dr. hab. Vasile Pavel, cercet. superior dr. Valentina Corcimari și cercet. Valeriu Scifos); au fost efectuate anchete de teren în 30 de localități din Moldova istorică, materialele de arhivă înregistrate fiind în stadiul de prelucrare, pentru publicarea unor volume de profil (pentru informații detaliate privitoare la un proiect „Arhiva satelor dispărute din România” și rezultate preliminare, cf. Dumistrăcel, *Sate*, p. 106–136).

În fondul documentar al lucrărilor de geografie lingvistică plurilingve *Atlas linguarum Europae* (ALE) și *Atlas linguistique roman* (ALiR) au intrat informații din cele cinci zone anchetate pentru *NALR. Moldova și Bucovina*, care au fost completate cu răspunsuri înregistrate în anchete speciale, servind pentru realizarea volumelor din aceste lucrări. Au colaborat, până acum, la redactarea de hărți, inclusiv a comentariilor etimologice și semantice aferente, doi dintre dialectologii ieșeni, membri ai comitetelor naționale pentru aceste programe de colaborare internațională în domeniul geografiei lingvistice: V. Arvinte, redactor a două hărți din ALE (cf. și *Bibliografie*, B., 7, 8) și Stelian Dumistrăcel (*Dénominations romanes pour «vipère»*, sub tipar în vol. II din ALiR).

În cadrul unei echipe din România, începând din anul 1991, la proiectul internațional *PatRom (Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane)*, au colaborat I.A. Florea și I. Nuță (primul a făcut parte și din comisia de terminologie a lucrării). Cei doi cercetători au publicat numeroase studii în domeniul antroponimiei românești și generale (cf. *Bibliografie*, B., 32 – 35, 52 – 55, 57, 58).

La proiectul AMPER (*Atlas multimedia prosodique de l'espace roman*), lansat în 1992 de Centrul de Dialectologie al Universității Stendhal din Grenoble, un atlas prozodic informatizat al limbilor romanice, care își propune descrierea variației diatopice a intonației și a regulilor de structurare a acesteia la nivelul varietăților limbilor ce fac obiectul studiului, colaborează, pentru spațiul dacoromânesc, Adrian

Turculeț, Luminița Botoșineanu, Florin Olariu și Veronica Olariu (cf. *Bibliografie*, B., 18, 61 – 65).

Un alt proiect de colaborare internațională de profil sociolingvistic, la care au participat și specialiști ieșeni, a fost lansat de prof. dr. acad. Klaus Bochmann, de la Universitatea din Leipzig: consacrată studierii variației diatopice a limbii române vorbite, pe baza unei arhive fonografice și videogramice de date de la Iași și Chișinău a *Corpusului Moldovenesc de limbă română vorbită*, cercetarea s-a finalizat, până acum, prin publicarea a două volume, sub titlul *Limba română vorbită în Moldova istorică*, primul de studii, iar al doilea de texte (în ceea ce privește contribuția dialectologilor ieșeni, cf. Botoșineanu – Hobjilă, *Fenomene*, și Turculeț, *Tipuri de texte orale*).

În sfârșit, la elaborarea unui manual de romanistică, coordonat de Gerhard Ernst, Martin-Dietrich Glessgen, Christian Schmitt și Wolfgang Schweickard, intitulat *Romanische Sprachgeschichte / Histoire linguistique de la Roumanie. Ein internationales Handbuch zur Geschichte der romanischen Sprachen*, au participat Stelian Dumistrăcel și Doina Hreapcă, prin capitolul *Histoire des dialectes dans la Roumanie: Roumanie du sud-est* (cuprins în vol. III, sub tipar la editura Walter de Gruyter, Berlin – New York).

2. Proiectul „Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni”

Principala direcție de interes și de afirmare a activității dialectologilor de la Iași, cercetători de la Departamentul de dialectologie al Institutului „A. Philippide” și cadre didactice de la Facultatea de Litere a Universității „Al.I. Cuza”, o constituie, desigur, participarea la programul academic național de elaborare a *Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni*, inițiat de acad. Emil Petrovici și de Boris Cazacu, membru corespondent al Academiei Române, prin asumarea, la propunerea prof. G. Istrate, a realizării de către cercetătorii de la Iași a atlasului consacrat graiurilor din Moldova și din Bucovina (inițial, acest areal fusese repartizat Centrului de Cercetări Fonetice și Dialectale din București).

2.1. Datele privind cercetările de teren întreprinse între anii 1967 și 1974 (anchete cu chestionarul NALR) și continuate, în unele zone, până în 1982, pentru înregistrările de texte dialectale pe bandă magnetică, sunt prezentate în *Prefața* la vol. I al *Atlasului* (p. V–VIII; cf., anterior, V. Arvinte și Stelian Dumistrăcel, *Bibliografie*, B., 6, respectiv 25). De aceea, menționăm aici doar faptul că din secțiunea *Atlasului* ce cuprinde hărți lingvistice și material necartografiat s-au publicat, până acum, două volume, la Editura Academiei: *NALR. Moldova și Bucovina* (I, 1987, și II, 1997), însoțite de volumul introductiv, *Date despre localități și informatori*, apărut la aceeași editură (în 1987), avându-i ca autori pe Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță și Adrian Turculeț. Pentru scrierea pe calc a hărților și a textelor redactate sub formă de material necartografiat cuprinse în primele două volume ale *Atlasului* (ca și pentru notarea semnelor diacritice pe planșele cu transcriere fonetică a textelor dialectale) am beneficiat de colaborarea colegelor Eugenia Achiței, geograf-cartograf, Areta Macovei, cartograf, și Elvira Bîrleanu, asistent de cercetare.

La programul special privind redactarea și tipărirea volumului al III-lea ne vom referi într-un paragraf special (§ 3).

Volumul I a fost recenzat în reviste de specialitate [a], sau prezentat în reviste de cultură ori în cotidiene [b], în abordări ce au trecut în revistă structura, conținutul, metoda, inclusiv inovațiile aduse, și au făcut aprecieri asupra lucrării. Le consemnăm, cronologic: [a] Ștefan Giosu (ALIL, A. Lingvistică, XXXI, 1986-1987, p. 399–402), Magdalena Vulpe (RRL, XXXIII, 1988, nr. 6, p. 463–465), I. Faiciuc (CL, XXXIV, 1989, nr. 1, p. 59–63); [b] Ion-Horia Bîrleanu („Mitropolia Moldovei și Sucevei”, LXIV, 1988, nr. 3, p. 121–123), Vasile Iancu („România liberă”, 18.02.1987, p. 2), Ilie Dan („Zori noi”, 6.07.1988, p. 3), Irina Andone („Dialog”, XIX, 1988, nr. 123, p. 4), Dorin Obreja („Cronica”, XXIII, 1988, nr. 2, p. 6), Nicolae Auneanu („Magazin”, XXXIII, nr. 5, 4.02.1989, p. 4).

2.1.1. Din analizele de care am beneficiat, selectăm doar câteva aprecieri a doi colegi din alte centre academice. Magdalena Vulpe: „... notons une innovation en ce qui concerne le contenu des cartes interprétatives: sur les cartes XV, LVII et LXXIII sont représentées les différences sémantiques *saisies par les informateurs* à l’intérieur d’un couple de synonymes (...). Il s’agit donc d’une première tentative de cartographe, dans le corps même de l’atlas, des observations non prévues dans le questionnaire”; „Les informations contenues dans l’atlas dépassent largement les buts envisagés par le questionnaire. Les riches commentaires notés en marge des cartes ainsi que l’inestimable matériel accumulé dans le volume introductif intéressent la dérivation, la syntaxe, la stylistique, la sociolinguistique, l’onomastique, la dialectologie subjective ou folklorique – et, en dehors de la linguistique, l’ethnologie, la démographie, ainsi que ce qu’on pourrait nommer l’histoire folklorique, apparemment plus vivante en Moldavie qu’ailleurs... Espérons que les auteurs de cet ouvrage remarquable auront bientôt la satisfaction d’accueillir les fruits scientifiques de leurs efforts” (*loc.cit.*, p. 464–465); Ioan Faiciuc: „Rezultat al unei îndelungi și fructuoase colaborări a cinci cercetători și cadre didactice... cu mare experiență și pricepere în cercetarea graiurilor polulare..., NALR-Mold.Bucov. se distinge, precizăm de la început, prin mulțimea informațiilor pe care le pune în circuitul științific, prin rigoarea și adâncimea cercetării în toate fazele, de la anchetele preliminare până la publicarea materialului cules, prin ținuta științifică elevată, ca și prin calitatea ireproșabilă a execuției grafice...”; „Pentru noutatea și complexitatea lor se cer menționate hărțile XV, LVII, LXXIII, care reprezintă «diferențe stilistice, semantice și de frecvență (formulate de informatori)»”; „Remarcabil succes al dialectologiei românești și romanice, NALR-Mold.Bucov. se înscrie, pentru totdeauna, în rândul lucrărilor de referință fundamentale ale limbii române și onorează colectivul care l-a elaborat” (*loc.cit.*, p. 59, 61, 63). Ne face plăcere, de asemenea, să menționăm faptul că, într-o monografie tematică a lui I. Mării, *Harta lexicală semantică* (Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2002), în care este pus la contribuție ansamblul materialului din atlasele lingvistice românești, autorul evidențiază realizarea, pe linia aportului interpretativ, ca excepție, doar în NALR. Banat și NALR. Moldova și Bucovina, a unui anumit tip de hartă („lexicală terminologică + semasiologică indirectă parțială”; *op.cit.*, p. 137–138; cf. 153).

2.1.2. Cea mai importantă valorificare pe plan național, chiar în domeniul cartografiei lingvistice, o constituie preluarea, în cele 135 de hărți din *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sinteză* (vol. I, Editura Academiei Române, București, 2005; coord.

Nicolae Saramandu), a răspunsurilor din hărți cuprinse în vol. I din NALR-*Mold.Bucov.*, vol. I, și din arhiva lucrării (din secțiunea *Corpul omenesc a Chestionarului NALR*; cf. *op.cit.*, p. IV–V).

Materiale din arhiva *NALR. Moldova și Bucovina* au fost puse la dispoziția mai multor cercetători de la institute de profil din țară, pentru redactarea unor studii monografice referitoare la diferite terminologii populare: a industriei textile (Elena Comșulea – Cluj-Napoca), a portului popular (Zamfira Mihail – București) etc.

În ceea ce privește valorificarea rezultatelor în lucrări de geografie lingvistică plurilingvă, cf. § 1.5.2.

2.2. Paralel cu anchetele efectuate pe baza chestionarului NALR, s-au desfășurat și cele pentru înregistrarea de texte dialectale pe bandă magnetică (în special etnotexte și texte „libere” și, dată fiind conjunctura politică, mai puțin sociotexte propriu-zise); în cele mai multe localități din cele cinci zone de anchetă care au revenit autorilor deja menționați, conversațiile tematice pentru obținerea textelor au fost conduse chiar de aceștia. În vederea transcrierii fonetice și a publicării materialelor astfel culese, s-a constituit, începând din anul 1968, un colectiv special: Doina Hreapcă, Ion-Horia Bîrleanu și Cecilia Zoler (plecată din țară în 1986). Obiectivele întreprinderii, metodologia de lucru (selecție, transcriere, pregătirea tehnico-redacțională pentru editare) și inovațiile aduse în domeniu de cercetătorii ieșeni au fost prezentate în cuvântul înainte, intitulat *Probleme ale publicării și ipostaze ale utilizării textelor dialectale ca instrument de cercetare*, la prima parte a vol. I de texte din NALR-*Mold.Bucov.*, consacrată graiurilor din sudul Moldovei, aria din interfluviul Siret – Prut, (*Bibliografie*, A., 5). Echipa de la texte a publicat, în continuare, partea a doua din vol. I (texte din aceeași zonă, aria dintre Carpații de curbură și Siret, 1995) și vol. II, partea întâi (o zonă cuprinzând județul Vaslui și sudul județului Iași; 2002), lărgind posibilitățile de cunoaștere a specificului zonei investigate, prin tipărirea, într-o *Addenda*, a unor texte comparative, după G. Weigand (1902) și din culegerea *Graiul nostru* (1906), constituind o premieră în literatura de specialitate. Volumul următor (la a cărui redactare colaborează Doina Hreapcă, Ion-Horia Bîrleanu și Luminița Botoșineanu) este proiectat ca o ofertă epistemologică mai adecvată: „etno- și sociotexte orale”, deoarece, așa cum am demonstrat, termenul „dialectal” se referă doar la *cod*; dacă avem în vedere *mesajul, referentul*, specificul este „etnografic și sociologic”, iar, din perspectiva *canalului*, aceste texte sunt „orale” (cf. *Texte dialectale, texte orale, etno- și sociotexte*, prefață la NALR-*Mold.Bucov.*, *Texte dialectale*, II/1, p. 12–13).

Paralel, este în curs de redactare și revizie *Glosarul dialectal* pentru sudul Moldovei, lucrare ce avansează în funcție de prioritatea pe care, în momentul de față, o acordăm definitivării pentru tipar a volumului al III-lea de hărți și material necartografiat.

Volumele de texte au fost recenzate sau prezentate, în ordine (aproximativ) cronologică, după cum urmează: (vol. I/1) G. Istrate (în ALIL, XXXIII, 1992–1993, A. Lingvistică, p. 259–263), Valentina Corcimari (în RLȘL, 1994, nr. 6, p. 106–107), Magdalena Vulpe (în FD, XIII, 1994, p. 240–246), Floarea Vârban (în LR, XLIII, 1994, nr. 3–4, p. 171–173); (vol. I/2) Luminița Botoșineanu (în AUI, XLI, 1997, p. 251–255); (vol. I/1,2) Vasile Botnariuc și Valentina Corcimari (în RLȘL, 1995, nr. 5, p. 103–105); Ioan Lobiuc, *O nouă realizare*

valoroasă a dialectologilor ieșeni: NALR. Moldova și Bucovina, Texte dialectale I și II (în „Cronica”, XXXI, 1-29 februarie 1996, p. 14).

2.2.1. Ca și în cazul volumelor de hărți și material necartografiat, selectăm câteva din mențiunile favorabile despre volumele de texte dialectale la care ne-am referit, cu privire la conținut și redactare, apelând la recenzii în care aprecierile urmează unor analize aprofundate (ce cuprind, uneori, și puncte de vedere diferite de cele ale autorilor). Citatele, uneori extinse, ne dispensează, ca și în cazul volumelor de hărți, de autoprezentarea, aici, a volumelor. Magdalena Vulpe, specialistă recunoscută în domeniul publicării textelor dialectale, sublinia, de exemplu, aspecte cum sunt următoarele: „Înscriindu-se în mod deliberat în seria de texte dialectale inaugurată la noi, în 1943, de Emil Petrovici (memoriei căruia îi este, de altfel, dedicat), volumul se distinge în unele privințe, ca structură și concepție, de cele care l-au precedat. În primul rând, întocmai ca ALRT și spre deosebire de volumele publicate de dialectologii bucureșteni, lucrarea se subordonează, explicit, NALR-*Mold.Bucov.*; aceasta reiese [...] și din modul de desfășurare a anchetelor... În al doilea rând, volumul se distinge prin amploarea «materialelor anexe», menite să stabilească un cadru metodologic”; „Notația fonetică a textelor se remarcă printr-o deosebită nuanțare și acuratețe, lucru cu atât mai meritoriu cu cât, în zona reprezentată în volum, sunetele intermediare abundă, iar ritmul specific al vorbirii este marcat de asurzirea și scurtarea vocalelor”; „Remarcabile prin relevanță și nuanțare sunt caracterizările făcute fiecărui informator. Ele au urmărit – și au reușit – «să surprindă competența și disponibilitatea lingvistică a acestuia, ca și trăsăturile temperamentale sau împrejurări de moment de natură să-i influențeze vorbirea»”; „... amplul cuvânt introductiv semnat de Stelian Dumistrăcel [este o] contribuție binevenită la metodologia culegerii, selectării și publicării textelor dialectale...; autorul subliniază elemente inovatoare și pune în discuție unele probleme teoretice” (*loc.cit.*, p. 240, 242–243).

La rândul său, colegul Ioan Lobiuc scria: „prin aceste *texte dialectale* – componentă organică și vitală (mai ales sub raport etno- și sociolingvistic, apoi sintactic și stilistic) a oricărui atlas regional – ... sudul Moldovei, zonă de cert interes lingvistic... mai ales prin interferența între graiuri aparținătoare unor subdialecte diferite, se «conectează», întregind-o, la seria de texte corelabile pentru Basarabia (publicate la Chișinău), Muntenia, Dobrogea, Oltenia, zone din Ardeal etc.”; „O consistentă, teoretică și metodologică, prefață (nu lipsită de justificate note polemice), semnată de dr. S. Dumistrăcel, încadrează lucrarea de față în tradiția dialectologiei și geografiei lingvistice românești (începând cu școala lui S. Pușcariu și E. Petrovici)”; „autorul intervine, avizat, în disputa privind relevanța (pentru sintaxă și stilistică mai ales) a textelor «tematice» și a celor «libere»...; «nu distincția *texte libere* : *texte tematice*... rezolvă problema cunoașterii sintaxei vorbirii populare, ci distincția funcțională *text aparținând limbajului popular non-artistic*, subdiviziunea *nuanțat tehnic*...: *text narativ*, ce aparține stilului artistic popular”; „preconizând un loc (mai) extins pentru textele *dialogate* ..., S. Dumistrăcel inițiază o necesară dezbateră a conceptelor (și categoriilor de *sociotext* și *etnotext*, într-o viziune umanistă interdisciplinară, ca o «icoană vie» a graiului, dar și a *culturii populare*, aceasta înțeală în spiritul lingvisticii antropologice (al etnolingvisticii)”; „O notație fidelă, exactă, riguroasă, bazată (cu unele minore completări sau modificări) pe sistemul de transcriere fonetică detaliată, «impresionistă»

, din ALR, a tuturor textelor, realizată de cei doi dialectologi editori [Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu] sporește importanța deosebită a prezentei lucrări, care se remarcă și prin «anexele» numai aparent tehnice ale ei, cum ar fi listele cu abrevieri și sigle, cu localitățile și informatorii etc., dar și prin prețioase adaosuri constând în antroponimie..., în indicele tematic al textelor din ambele părți, ca și într-o porțiune «metalingvistică», a cuvintelor explicate de informatori în cuprinsul textelor, fie la cererea anchetatorului, fie din propria lor inițiativă...”; „Într-adevăr, prin acestea, ca și prin alte anexes..., culegerea de față a reușit și o «radiologie» a înregistrării, mai larg, a anchetei dialectale ca «formă specială de comunicare în anumite condiții»” (*loc. cit.*).

2.2.2. Încă din faza de arhivă, înregistrările pentru NALR-Mold.Bucov. Texte au fost puse la dispoziția specialiștilor, pentru redactarea unor lucrări (teze de doctorat) privind sintaxa graiurilor populare dacoromânești; este vorba, în primul rând, de Sabina Teiuș, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980 și Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

În aceeași fază, pentru *Antologia fonetică a limbii române* au fost puse la dispoziție texte dialectale, transcrise fonetic, pentru 18 localități din zonele de anchetă din rețeaua NALR-Mold.Bucov., publicate în Avram, *Antologie* (1988), după cum urmează: Ion-Horia Bîrleanu (p. 428–429), Doina Hreapcă (p. 443, 444, 445, 454 – 455, 456–457, 457–458, 459–460; 462 – 463), Ion Nuță (p. 416, 418, 421, 422), Adrian Turculeț (p. 400, 402–403, 404–405, 411–412), Cecilia Zoler (p. 441–442).

După publicare, volumele de texte au fost utilizate pentru tratarea unor aspecte speciale ale morfologiei; ne referim la tezele de doctorat ale Luminiței Mirela Lăzărescu, *Sinonimia și omonimia gramaticală în limba română* (1998) și Angelicăi Hobjilă, *Microsistemul deicticelor în limba română vorbită neliterară actuală* (2003), lucrări ce au fost ulterior publicate.

2.3. O parte din preocupările teoretice și metodologice semnalate (și apreciate) în recenziile citate au făcut obiectul unei monografii de profil, ce poate fi considerată ca domeniu de interes și de punere în operă aparte, pe plan național: lucrarea *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, realizată pe baza câștigării concursurilor de granturi ale Academiei Române din anii 1995 și 1996, redactată de Stelian Dumistrăcel, în colaborare cu Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu (*Bibliografie*, B., 27).

Recenzii: Vasile Pavel, sub titlul de pagină *Cuvântul care unește*, în Suplimentul la „Cronica”, XXXII, 1997, nr. 5 (1462), octombrie, p. 2; Valentina Corcimari, în „Revista română”, III, 1997, nr. 4 (9), p. 5; Mircea Ciubotaru, în ALIL, XXXIV-XXXVIII, 1994-1998, p. 198–201, și în RLȘL, 1998, nr. 2, p. 120–123.

Câteva analize (pe care le invocăm pentru evaluarea conținutului) și aprecieri. Vasile Pavel (Chișinău): „Volumul acesta, datorat unei echipe de dialectologi de la Institutul de Filologie Română «A. Philippide», se impune atenției prin amploarea informației, printr-o marcată orientare teoretică și metodologică, prin pragmatismul problemelor abordate și prin competență profesională, fiind structurat pe două mari părți: I. *Prelevare, comunicare și semnificația rezultatelor anchetei dialectale* și II. *Complement documentar pe baza anchetelor pentru NALR. Moldova și Bucovina*”;

„Principalele aspecte teoretice și metodologice ale anchetei dialectale sunt discutate în adâncime în cele trei capitole din prima parte a lucrării. Astfel, capitolul 1 definește repererele esențiale ale modalităților de anchetă în cronologie, din perspectivă «axiologică», de la simpla «prelevare» prin «traducere de cuvinte și fraze»... la conceperea demersului ca o formă de comunicare propriu-zisă, pe măsura înțelegerii importanței perspectivei interdisciplinare (socio-psiholingvistice etc.)”; „Condițiile reușitei unei anchete dialectale sunt supuse analizei în cel de al doilea capitol, consacrat *cadrului socio-cultural, statutului partenerilor la actul de comunicare și desfășurării anchetei*”; „Capitolul al treilea se ocupă de «ancheta dialectală din perspectiva valorii rezultatelor și a utilității acestora», analizând posibilitățile reale de a se înregistra vorbirea în atlaste și texte”; „În final, subliniem cu fermitate că... *Ancheta dialectală ...* reprezintă o remarcabilă contribuție științifică, ce formulează o temă originală din perspectivă teoretică și metodologică, contribuind la afirmarea școlii dialectologice românești” (*loc. cit.*).

Din recenzia semnată de Mircea Ciubotaru selectăm următoarele considerații: „Cartea pe care o prezentăm nu este obișnuitul manual, curs sau «tratată» de dialectologie pentru uzul didactic, deși calitățile unui asemenea gen (sistematizare sau accesibilitate) nu-i lipsesc, ci, dimpotrivă, o recomandă mai ales celor interesați de cunoașterea acestui domeniu, în același timp arid prin maximă specializare, dar și cu reale valențe de largă deschidere culturală, dacă există priceperea valorificării unor asemenea posibilități”; „Problematika noului volum se desfășoară în spațiul rodnic unde o disciplină riguros delimitată se întâlnește cu ideile fertilizatoare ale lingvisticii generale”; „Claritatea și ordinea ideilor se transpun în simplitatea și eleganța frazei, iar experiența faptului trăit, în, uneori, adevărate expediții într-un spațiu neprimitor, este evocată, peste timp, cu detașare și umor (îndeosebi în *Jurnalul de anchetă*), realizându-se astfel o performanță în literatura noastră științifică”; „Structurată în două părți de întindere aproape egală și «echipată» cu utile instrumente de consultare și informare..., lucrarea pune în cumpănă dreaptă abordarea teoretică a temei, susținută cu siguranță de Stelian Dumistrăcel, și un bogat material concret, cu valoare documentară”; „ancheta dialectală este concepută ca «formă de comunicare», în cadrul căreia se studiază nu numai varietatea *diatopică* a limbajului, ci și, din perspectiva psiholingvistică și sociolingvistică, competența *expresivă* a subiecților, capacitatea lor de a adecva vorbirea la circumstanțele bine determinate de relația specială, care se stabilește printr-o convenție de lucru, între anchetator și informator”; „Amplul material documentar din partea a doua a lucrării, în care contribuția celor doi colaboratori, Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, este demnă de o subliniată apreciere, ilustrează principalele probleme mai sus semnalate” (în ALIL, p. 198–200).

3. Informatizarea „Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina”

3.1. În actualitate, principalul obiectiv de cercetare al dialectologilor de la Iași îl constituie definitivarea pentru tipar a celui de al treilea volum de hărți și material necartografiat din *Atlas*, proiectat prin *editare asistată de calculator*, de asemenea o premieră pe plan național, dat fiind că reprezintă aplicarea acestei tehnici în realizarea

unui atlas de tip „clasic”, adică al cărui material lingvistic este redat, integral, în *transcriere fonetică*, atât pe hărți cât și în textele sinteză cu răspunsuri „necartografiate”.

Am inițiat acest proiect împreună cu Vasile Apopei, de la Institutul de Informatică Teoretică al Filialei Iași a Academiei Române, valorificând un program de colaborare cu acest Institut, iar responsabilitatea desfășurării lucrărilor i-a revenit, o perioadă, regretatului nostru coleg Ion A. Florea. Noutatea, absolută pentru lucrările de profil din România, o constituie faptul că, astfel, este depășită metoda simplei *reprezentări figurative pe hărți* a faptelor lingvistice, aplicată chiar astăzi în redactarea și tipărirea tuturor atlaselor (mai ales plurilingve) ale căror rețele cuprind puncte de anchetă numeroase, cum sunt *Atlas linguarum Europae* (ALE) sau *Atlas linguistique roman* (ALiR) metodă care, de fapt, datează de la Georg Wenker (1881), iar la noi a fost aplicată de autorii primelor atlase lingvistice, Gustav Weigand (1909) și I.-A. Candrea (pentru Banat, un atlas rămas în manuscris) și a fost folosită și în volumele din varianta cu hărți (mici „colorate”, o inovație a autorilor ALR I și ALR II. Tot reprezentarea figurativă este practică în volumele apărute până acum din *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, Nordul Bucovinei, Transnistria*, ca și în *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sintează*.

Pentru noi, „provocarea” și, în parte, modelul general l-a constituit *Atlante linguistico italiano* (sub redacția lui L. Massobrio, G. Ronco și alții; trei volume apărute între 1995 – 1997), iar publicarea, în anul 2005, a *Prospectului* la vol. III (*Bibliografie*, A., 4. a reprezentat verificarea posibilităților concrete de editare, în vederea publicării, a tuturor materialelor obținute prin tehnoredactarea asistată de calculator: hărți cu transcrierea fonetică integrală a răspunsurilor, hărți interpretative de diferite tipuri și texte prezentate sub formă de material necartografiat (o analiză de ansamblu a problematicii și a obiectivelor testării întreprinse, în *Prefața* la volumul respectiv, p. V – XII). Este în studiu și tehnoredactarea asistată de calculator a textelor dialectale.

Principalii autori, cu participări diferite, ai ansamblului acestei lucrări inovatoare sunt anchetatorii și redactorii volumelor precedente din *NALR-Mold.Bucov.*: Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Adrian Turculeț (profesori la Facultatea de Litere a Universității „Al.I. Cuza”, membri și colaboratori ai colectivului de la Institut), dr. Ion Nuță și dr. Ion Florea, cercetători științifici principali la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Filialei Iași a Academiei Române. Echipei inițiale i s-au adăugat și alți cercetători de la Institutul „A. Philippide”, din colectivul specializat în editarea textelor dialectale sau care au fost încadrați în ultimii ani.

Cercetătorii care au colaborat la realizarea volumului al III-lea din *Atlas* în variantă computerizată și la redactarea *Prospectului* sunt: dr. Doina Hreapcă, cercetător științific principal gradul I (participare la redactarea și revizia hărților, revizia textelor de material necartografiat și revizia de ansamblu a indicelui de cuvinte și forme); dr. Luminița-Dana Botoșineanu, cercetător științific principal gradul II (introducerea în baza de date a informațiilor reprezentând textele de material necartografiat, redactarea indicelui de cuvinte și forme din această secțiune, participare la redactarea hărților interpretative); dr. Florin-Teodor Olariu, cercetător științific principal gradul III (colaborare permanentă la realizarea tuturor programelor de tehnoredactare asistată de calculator și de editare, documentare generală privind baza de date, introducerea în baza de date a informațiilor reprezentând secțiunea hărți, redactarea indicelui de cuvinte și forme din această secțiune); dr. Veronica Olariu, cercetător științific (participare la introducerea în baza de

date a informației din hărți și din textele de material necartografiat și la redactarea indicelui de cuvinte și forme din secțiunea hărți).

Opțiunea noastră și posibilitatea punerii ei în practică s-au conturat în urma interesului manifestat pentru această preocupare de un grup de specialiști, printre care, în primul rând, Vasile Apopei și Silviu Bejinariu, cercetători științifici principali gradul III, de la Institutul de Informatică Teoretică al Filialei Iași a Academiei Române, sub conducerea prof. Horia N. Teodorescu, membru corespondent al Academiei Române; au mai colaborat cercetătorii Cătălin Bulancea și Ramona Luca. De altfel, ca recunoaștere a acestei importante realizări de profil, premiul „Octav Mayer” pe anul 2006 al Filialei Iași a Academiei Române a fost acordat cercetătorilor de la Institutul de Informatică Teoretică și de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, coautori ai lucrării *Aplicații software pentru realizarea Noului Atlas lingvistic român, pe regiuni, și editarea de texte dialectale*.

3.2. Principiile după care a fost conceput programul de editare asistată de calculator a *Atlasului* și analiza diferitelor operații tehnice implicate (clasificarea simbolurilor grafice pentru transcrierea fonetică, realizarea fonturilor, stabilirea mediului pentru editarea transcrierii fonetice, crearea a diferite moduli, de generare și editare a hărților și pentru consultarea acestora) au fost prezentate, pentru diferite etape, în articolele incluse în *Bibliografie* (C., 1 – 3, 5, 6).

Pe de altă parte, am descris (cf. *Bibliografie*, C., 4) virtuțile informatizării în vederea utilizării variantei pe format electronic a *Atlasului* și a creării unei baze de date cuprinzând datele informative de ordin general din volumele realizate în tradiția „clasică”, cu semnalarea, în primul rând, a existenței materialelor publicate, iar, în al doilea rând, chiar prin arhivarea și preluarea ca atare, în baza de date de pe suport electronic, a diferite categorii de texte, pentru ca, pe ansamblu, lectura volumelor realizate prin tehnoredactare asistată de calculator să poată beneficia de o pluralitate de referințe anterioare, utile interpretării. În continuare, prezentăm sumar reperetele acestui proiect.

Avem în vedere realizarea, în două etape, a mai multor secțiuni (numite în cele ce urmează, convențional, „dicționare”) constituind, mai întâi, o bază generală de date:

[1] Dicționar al *Chestionarului* NALR (indicând numărul și formularea întrebării) și al altor materiale privind *programul general* de investigare (*transcrierea fonetică*, lista de *semne* și cea de *abrevieri*);

[2] Dicționar al *anchetei* pentru NALR-Mold. Bucov., cu prezentarea localităților din rețeaua de puncte și cu semnalarea listei subiecților din fiecare localitate care au răspuns la întrebările din chestionarul general și/sau din chestionarele speciale, ca și a celor de la care au fost înregistrate textele dialectale tipărite, date necesare permanent pentru interpretarea corectă a materialului;

[3] Dicționar al *tipăriturilor* din programul NALR-Mold. Bucov., cu trei secțiuni de bază (pentru care, în principiu, avem în vedere doar trimiteri de semnalare): a) *generalități*, de tipul hărți introductive, prefețe la volumele de hărți și de texte dialectale; b) *materiale specifice* de limbă: hărțile cu transcrierea fonetică a răspunsurilor, hărțile interpretative, sintezele de tip material necartografiat, textele dialectale, indicele de cuvinte și forme; în ceea ce privește *indicele* de la diferite volume, este preconizată reunirea acestora într-un indice general, completat la apariția fiecărui nou volum și preluat ca atare în baza de date de pe suport electronic; c)

iconografie: schițe ce apar pentru explicarea răspunsurilor de pe hărți; fotografii publicate în anexele volumelor de texte dialectale, ilustrând componenta etnografică, notabilă, a *Atlasului*;

[4] Dicționar de referințe principale la/pentru NALR-Mold. Bucov.: articole de lansare a proiectului, recenzii la volumele apărute, lucrări în care au fost utilizate, ca sursă importantă, materiale din volumele tipărite sau din arhiva anchetei etc.

După constituirea instrumentelor de lucru propuse, chiar pentru prima etapă, prin generarea de programe de căutare și de prelucrare a informației, volumul al III-lea din NALR-Mold. Bucov. în varianta pe suport electronic aspiră la trecerea de la statutul de simplă bancă de date la acela de material organizat informațional cu potențial interpretativ, pe diferite planuri, insistându-se asupra posibilităților de analiză variațională diastratică și diafazică, de interes pentru socio- și psiholingvistică, pentru stilistică, din perspectiva generală a procesului comunicării.

Placa turnantă a proiectului, din acest punct de vedere, este conversiunea, posibilitatea de a reveni, pentru studiu, de la realizarea în proiecție cartografică în care a fost finalizată inițial prezentarea răspunsurilor la o anumită întrebare, la „lista” de „transcrieri fonetice”, pe baza căreia materialul poate fi grupat, *ad-hoc*, după diferite repere: componenta lexicală (-etimologică), prezența cuvântului în diferite sintagme, tipuri de plural la substantive, alternanțe fonetice de la forma de singular la cea de plural a substantivelor și adjectivelor, modificări în paradigma verbului, tratamentul sunetelor din partea inițială sau/și finală a cuvântului, variații de accent etc., obiective de interes prioritar în cadrul preocupării geografiei lingvistice pentru variația diatopică, la apariția acestei discipline în lumea cercetării.

Dar, urmărindu-se augmentarea aspectului interpretativ al *Atlasului*, în ceea ce privește studiul variației diastratice și diafazice, pot fi valorificate elemente tehnice de care dispunem deja (din inventarul ALR I și II și al NALR). Pot fi instituite programe de căutare pentru simboluri deja existente, de tipul [ε] (ezitat), [σ] (sugerat), [κ] (corectat) și [p] (s-a revenit cu întrebarea), pentru a investiga situații privind disponibilitatea vocabularului (sau oscilații în ceea ce privește pronunția), dar, în același timp, markeri ai variației registrului vorbirii, indicate explicit de simbolurile din categoria [R] (termen recent), [V] (vechi), [B] („așa zic bătrânii”), [T] („așa zic tinerii”), [F] („așa zic femeile”), sau [!] (întrebarea sau răspunsul au provocat ilaritate) etc. Pe aceleași planuri, pe coordonata „Wörter und Sachen”, pot fi solicitate simbolurile [?] („informatorul n-a știut să răspundă”), # („informatorul a declarat că nu există termenul întregat”) și [∞] („obiectul sau obiceiul întregat nu există în localitate”), dar și [*], marcând răspunsuri ale unor informatori ocazionali. Pe lângă acestea, în lista de indici codificați de căutare pot fi introduse «cuvinte-cheie» din vorbirea subiecților, de tipul „pe nou”, „pe vechi”, „acum”, „înainte”, „la (după) modă”, „(mai) frumos”, „urât”, „domnește”, „delicat”, „ca la (după) carte”, „în armată”, „la oraș” etc., sau „în vorbire”, din comentarii ale anchetatorilor, pentru lectura notelor din paragrafele II și III de pe marginea hărților cu transcrierea fonetică integrală a răspunsurilor și din textele redactate sub formă de material necartografiat.

Referindu-ne la simbolurile prezentate mai sus, pot fi instituite module software nu numai pentru analiza variației diacronice, diafazice și diastratice, ci și pentru a cunoaște alte elemente ce caracterizează situația (specială) de comunicare reprezentată de ancheta dialectală: situația vocabularului, activ și pasiv, al vorbitorilor, în funcție de

coordonata „Wörter und Sachen”, dar și potrivit datelor personale ale subiecților, ca și proiectarea rezultatelor în raport cu elemente implicate în desfășurarea anchetei, inclusiv procedeul interogării.

Așadar, este vorba de proiectarea unui atlas instrument de complementaritate între o geografie lingvistică având drept scop doar descrierea varietății diatopice din perspectiva istoriei limbii și una cu deschidere interdisciplinară, privind variația diastratică și diafazică, pentru a cunoaște vorbirea, reflectarea a diferite aspecte ale procesului comunicării. Se consideră că dialectologia, atât de importantă pentru investigațiile din domeniul socio- și al psiholingvisticii, dacă, prin atlasele lingvistice, ia în considerație toate modalitățile de manifestare a variației lingvistice, poate deveni o disciplină integrală: pluridimensională și relațională.

Am insistat asupra acestor aspecte pentru a ilustra capacitatea atlasului regional al Moldovei și Bucovinei, datorită modului cum s-au desfășurat anchetele și au fost redactate hărțile și textele prezentate sub formă de material necartografiat, de a constitui, la rândul său, o sursă pentru edificarea unei dialectologii pluridimensionale și relaționale, un teren pe care varianta pe suport electronic a volumului al III-lea poate fi deosebit de eficientă. Avem în vedere, de asemenea, perspectiva care se deschide pentru aplicarea acestei metodologii în redactarea celorlalte lucrări din seria atlaselor lingvistice regionale românești (am făcut această ofertă colegilor care lucrează la atlasele respective, punându-le la dispoziție și CD-ul cu *Prospectul* nostru).

Posibilitățile multiple de consultare și de prelucrare a materialului asigurate de organizarea informației în baza de date vor avea efecte benefice în ceea ce privește tematica hărților interpretative; este vorba, de exemplu, de depășirea preferinței pentru hărțile, relativ simple, de profil onomasiologic („termeni pentru noțiunea x”), sau fonetic (cum ar fi, în general, cele dedicate reflexelor unor sunete). De altfel, asemenea configurații strict rezumative, care s-au dovedit puțin interesante pentru cei care consultă și utilizează atlasele, i-au determinat pe autorii NALR. *Oltenia* să renunțe, începând cu ultimul volum din acest *Atlas*, la întocmirea și publicarea de hărți „interpretative” și să propună soluții grafice care, oricum, reprezintă un „început” de interpretare a faptelor de limbă înfățișate pe hărți. Mai mult, tot pe linia sporirii „ofertei”, în primul rând dialectologiei, în postura de reprezentanți avizați ai beneficiarilor atlaselor, consideră că (măcar o parte din) hărțile lingvistice propriu-zise ar trebui (și ar putea) să depășească stadiul simplei înregistrări, în ordinea întrebărilor din chestionar și punct cu punct, a rezultatelor anchetei, limitându-se la o perspectivă comună lexical-onomasiologică, și să opteze, cu finalități multiple, în alcătuirea volumelor și în redactarea hărților („duble” la rigoare), la proiecții „cumulative”, impunând analiza corelativă a datelor, din perspectivă semantică în primul rând. Subliniem însă faptul că astfel de propuneri vizează, în principiu, sporirea aportului informativ al atlaselor pentru corecta interpretare a variației diacronice, în slujba unor probleme importante ale dialectologiei românești (în speță, structura dialectală a dacoromânei).

Dacă, în ceea ce ne privește, interesul se îndreaptă, alături (totuși) de „areologie”, pusă mereu în ecuație, spre probleme de istoria limbii, de fonetică, de analiza structurii cuvintelor etc., avem în vedere, paralel, ilustrarea problematicii variației lingvistice și a datelor metalingvistice, pentru reflectarea efectelor cărora

dispunem deja de posibilități „tehnice” deloc neglijabile, ce pot fi puse în lucru pentru consultarea variantei pe suport electronic a *Atlasului*.

3.3. Existența unui bogat și valoros fond documentar, interesul pentru inovație în domeniul teoriei și al metodologiei moderne privind disciplina, ca și recunoașterea realizărilor cercetătorilor ieșeni pe plan național (și datorită colaborărilor internaționale) reprezintă perspective certe pentru activitatea Departamentului de dialectologie de la Institutul „A. Philippide”, ca nucleu în jurul căruia se desfășoară activitatea tuturor specialiștilor din Iași, a căror preocupare, pentru continuitate, o constituie atragerea unor tineri talentați spre cercetarea de profil.

Din această direcție, față de o oarecare scădere a interesului atât pentru dialectologie (la noi, mai ales în plan didactic, cu referire la învățământul superior), cât și pentru cartografia lingvistică, informatizarea va aduce, desigur, o revigorare semnificativă a domeniului, care s-a conturat deja din ultimul deceniu al secolului trecut.

Bibliografie

A. Corpusuri de material

Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina [volum introductiv], *Date despre localități și informatori*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, București, Editura Academiei, 1987, 420 p.

Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina, de aceiași autori, vol. I [hărți și material necartografiat], București, Editura Academiei, 1987, XXXIV + 283 p.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina, de aceiași autori, vol. II [hărți și material necartografiat], Iași, Editura Academiei Române, 1997, XXXVI + 306 p.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina, vol. III. *Prospect* de aceiași autori; colaboratori: Luminița Botoșineanu, Doina Hreapcă, Florin-Teodor Olariu, Veronica Olariu (de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide”); Vasile Apopei, Silviu Bejinariu, Cătălin Bulancea (de la Institutul de Informatică Teoretică al Filialei Iași a Academiei Române), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, XX + 46 p.; publicat și în format electronic la adresa www.iit.tuiasi.ro/iit/editare_td/atlas/autori.html.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale, culese de Stelian Dumistrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, vol. I, partea 1, Iași, Editura Academiei Române, 1993, XCI + 347 p.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale, de aceiași autori, vol. I, partea a 2-a, Iași, Editura Academiei Române, 1995, LXVIII + 350 p.

Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale, culese de Ion-Horia Bîrleanu și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, cu o prefață de Stelian Dumistrăcel, vol. II, partea 1, București, Editura Academiei Române, 2002, 340 p.

B. Exegeze dialectologice

Arvinte, *Entlehnungen* = Vasile Arvinte, *Die deutsche Entlehnungen in den rumänischen Mundarten (nach den Angaben des Rumänischen Sprachatlasses)*, ins Deutsche übertragen von Siegfried Bronsert, Berlin, Akademie Verlag, 1971, 235 p.

Arvinte, *Terminologia* = Id., *Terminologia exploatarii lemnului și a plutăritului*; SCȘt, VIII, 1957, 1, p. 1–185.

- Arvinte et alii, *Glosar* = V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, București, Editura Academiei, 1961, 83 p.
- Arvinte, Vasile, *Din terminologia corpului omenesc: șold, coapsă, pulpă (pe baza ALR). Încercare de analiză structurală a lexicului*, SCL, XIV, 1963, 4, p. 439–455.
- Arvinte, Vasile, *Influența greacă asupra limbii române (pe baza ALR). Împrumuturile directe din greaca bizantină*, AUI, XII, 1966, 1, p. 18–28.
- Arvinte, Vasile, *Atlasul lingvistic al Moldovei și Bucovinei*, ALIL, XXI, 1970, p. 5–13.
- Arvinte, Vasile, *Atlas Linguarum Europae (ALE). Comentariu la întrebarea 117, „la cigogne”*, ALIL, XXVII, 1979-1980, p. 6–20.
- Arvinte, Vasile, *Comentariu lingvistic la întrebarea 047 «le bois», «la forêt» din Atlas Linguarum Europae (ALE). 1. Denumiri pentru «pădure» al căror sens primar a fost ‘mlaștină’*, ALIL, XXX, 1985, A. Lingvistică, p. 65–82.
- Arvinte, Vasile, *Contribuția lui Gustav Weigand la dezvoltarea dialectologiei românești*, ALIL, XXXII, 1992-1993, A. Lingvistică, p. 29–42.
- Bîrleanu, Șomuzul = Ion-Horia Bîrleanu, *Graiul din Valea Șomuzului*, teză de doctorat, 1998.
- Bîrleanu, *Graiurile* = Ion-Horia Bîrleanu, *Graiurile din Valea Șomuzului Mare*, Iași, Editura Sedcom Libris, vol. I, *Formarea numelor de sate*, 1999, 202 p.; vol. II, *Fonetica*, 2000, 298 p.
- Bîrleanu, Ion-Horia, *Emigrări ardelenesti la est de Carpați. Consecințe lingvistice*, Iași, Editura Sedcom Libris, 1998, 158 p.
- Bîrleanu, Ion-Horia, *Tradiție și tranziție la est de Carpați*, Iași, Editura Sedcom Libris, 2001, 163 p.
- Botoșineanu, Luminița, *Graiul de pe cursul superior al Someșului Mare*, teză de doctorat, 2003.
- Botoșineanu, Luminița, *Graiul de pe valea superioară a Someșului Mare*, Prefață de G. Istrate, Iași, Editura Alfa, 2007, 401 p.
- Botoșineanu, Luminița, *Grade de „arhaicitate” în lexicul graiului de pe valea superioară a Someșului Mare*, AUI, LI (*Studia linguistica et philologica in honorem Constantin Frâncu*), 2005, p. 29–46.
- Botoșineanu – Hobjilă, *Fenomene* = Luminița Botoșineanu, Angelica Hobjilă, *Fenomene lexico-semantică*, în Bochmann – Dumbrava, *Limba română*, I, p. 149–158; cf. și transcrieri de texte, *ibid.*, vol. II, 2000, *passim*.
- Botoșineanu – Minuț, *Modele* = Luminița Botoșineanu, Ana Maria Minuț, *Modele intonaționale regionale la interogativa negativă în graiul din nord-estul Transilvaniei*, în *Limba română azi* (actele Conferinței naționale de filologie omonime, ediția a X-a, Iași–Chișinău, 3–7 noiembrie 2006), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” (sub tipar).
- Dumistrăcel, *Neologismul* = Id., *Neologismul în graiurile populare românești, pe baza Atlasului lingvistic român*, teză de doctorat, 1974.
- Dumistrăcel, *Influența* = Stelian Dumistrăcel, *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, 413 p. (premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române).
- Dumistrăcel, *Sate* = Id., *Sate dispărute – sate amenințate*, Iași, Institutul European, 1995, 238 p.
- Dumistrăcel, Stelian, *Elemente vechi și noi în terminologia treieratului în Moldova*, SCȘt, XIV, 1963, 2, p. 245–281.
- Dumistrăcel, Stelian, *Din terminologia privitoare la pământ în graiurile din Moldova*, CL, XIII, 1968, 2, p. 245–259.
- Dumistrăcel, Stelian, *Africatele ȇ (ĉ) și ĝ (đ) în graiurile de tip moldovenesc și bănățean, pe baza ALR*, ALIL, XXII, 1971, p. 5–26.
- Dumistrăcel, Stelian, *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Probleme ale elaborării*; partea I: LR, XXV, 1976, 5, p. 547–558; partea a II-a: ALIL, XXV, 1976, p. 55–64.
- Dumistrăcel, Stelian, *Termes pour les formes de relief. Le rôle de la variable géographique*, „Revue de linguistique romane” (Paris – Lyon), t. 42, 1978, nr. 167-168, p. 293 – 306.

- Dumistrăcel et alii, *Ancheta* = Stelian Dumistrăcel, în colaborare cu Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, Iași, Editura Academiei Române, 1997, 453 p.
- Dumistrăcel – Hreapcă, *Variația diatopică* = Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, *Variația diatopică a dacoromânei: exegeză românească și reflectare în lingvistica germană*, în vol. *Spațiul lingvistic și literar românesc din perspectiva integrării europene*, Iași, Editura Alfa, 2004, p. 235–263.
- Dumistrăcel – Hreapcă, „Nomadismul” românilor: ariile binare și de tip „coridor” de pe hărțile atlaselor lingvistice românești (sub tipar, în SCL, 2007, număr omagial Marius Sala).
- Florea, *Terminologia* = Id., *Terminologia fierăriei în mediul rural din Moldova și Bucovina*, teză de doctorat, 1982.
- Florea, *Glosar* = Ion A. Florea, *Terminologia fierăriei în mediul rural din Moldova și Bucovina. Glosar*, Iași, Centrul de Multiplicare al Universității „Al.I. Cuza”, 1981, 557 p.
- Florea, Ion A., *Antroponime din Moldova. Note pe marginea NALR. Moldova și Bucovina*, SO, V, 1990, p. 321–335.
- Florea, Ion A., *Onomastica personală neogreacă și modernizarea antroponimiei românești*, AUI, XLI/XLII, 1995-1996, p. 103–108.
- Florea, Ion A., *Evoluția construcției «nume de botez + сынъ ‘fiu’ + patronim» în antroponimia românească*, AUI, XLIII, 1997, p. 67–106.
- Florea, Ion A., *Les variantes régionales des noms de personne et la normalisation littéraire*, în *Akten des 18. Kongresses für Namenforschung*, Band II, Max Niemayer Verlag, Tübingen, 2000, p. 219–223.
- Giosu, Ștefan, *Subdialectul maramureșean*, SCȘt, XIII, 1963, 1, p. 91–110.
- Giosu, Ștefan, *Termenii pentru noțiunea „guturai” pe baza Atlasului lingvistic român*, SCȘt, XIV, 1963, 2, p. 221–243.
- Giosu, Ștefan, *Granițe și arii dialectale*, AUI, XXIV, 1968, 1, p. 1–33.
- Hreapcă, *Enclave* = Doina Hreapcă, *Enclave lingvistice munteneste în sudul Moldovei*, teză de doctorat, 1999.
- Hreapcă, Doina, *Anchetele pentru culegerea textelor dialectale. Aspecte metodologice*, LR, XXIV, 1975, 2, p. 137–144.
- Hreapcă, Doina, *Derivate cu sufixul -aș(ă) în graiurile din sudul Moldovei*, ALIL, XXV, 1976, p. 121–132.
- Hreapcă, Doina, *Sonorizarea fricativelor și ocluserilor surde (s, ș, f, c, t, p) urmate de sonanta nazală n în graiurile dacoromâne*, ALIL, XXIX, 1983-1984, Seria A. Lingvistică, p. 175–215.
- Hreapcă, Doina, *Fapte lingvistice din zona de interferență a subdialectelor crișean și maramureșean*, ALIL, XXXI, 1986-1987, Seria A. Lingvistică, p. 279–290.
- Hreapcă, Doina, *Statutul lingvistic al sudului Moldovei. Ipoteza unui vechi «dialect carpatic de sud-est»*, ALIL, XLII-XLIII, 2002-2003, p. 87–102.
- Istrate, G., *Graiul satului Nepos*, BIFR, IV, 1937, p. 50–97.
- Istrate, G., *Grai popular scris*, BIFR, VI, 1939, p. 132–150.
- Istrate, G., *Despre însemnătatea cercetărilor dialectale*, SCL, VI, 1955, 1-2, p. 109–131.
- Istrate, G., *Noul atlas lingvistic român*, FD, II, 1960, p. 141–168.
- Istrate – Turculeț, *Bistrița* = G. Istrate, A. Turculeț, *Cercetări dialectale în județul Bistrița-Năsăud*, FD, VII, p. 189–227.
- Nuță, *Terminologia* = Ion Nuță, *Terminologia viticolă în limba română. Denumiri pentru soiuri de struguri*, teză de doctorat, 1978.
- Nuță, *Dicționar* = Ion Nuță, *Dicționar de termeni viticoli. I. Denumiri pentru soiuri de struguri*, Iași, Centrul de Multiplicare al Universității „Al.I. Cuza”, 1989, 360 p.
- Nuță, Ion, *Porecle și supranume de femei în județul Iași*, ALIL, XX, 1969, p. 195–204.
- Nuță, Ion, *Supranume colective în nord-estul Moldovei*, SO, II, 1981, p. 117–125.

- Nuță, Ion, *Surnoms et sobriquets provenus de prénoms; Internationaler Kongress für Namenforschung. Der Eigennamen in Sprache und Gesellschaft*, III, Leipzig, 1985, p. 170–175.
- Nuță, Ion, *Dicționarul de porecle al Moldovei și Bucovinei. Principii și metode*, SO, IV, 1987, p. 192–201.
- Nuță, Ion, *Despre glosarele culegerilor și colecțiilor de folclor*, ALIL, XXXII, 1988-1991, A. Lingvistică, p. 71–87.
- Nuță, Ion, *Aspecte ale creștinismului reflectate în antroponimia din Moldova*, „Teologia și viața”, serie nouă, III (LXIX), 1993, 4-7, p. 111–134.
- Nuță, Ion, *La formation des surnoms et sobriquets féminins en roumain; Onomastik. Akten des Internationaler Kongress für Namenforschung, Trier 12-17 April 1993*, Band III, *Namenssoziologie*, Tübingen, 1999, p. 43–45.
- Turculeț, *Graiul* = Adrian Turculeț, *Graiul din zona Câmpulungului Moldovenesc. Fonetica*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002, 497 p.
- Turculeț, Adrian, *Tipuri de texte orale și Fenomene fonetice și fonologice*, în Bochmann – Dumbrava, *Limba română*, vol. I, p. 53–78, respectiv 159–180; cf. și transcrieri de texte, *ibid.*, vol. II, 2000, *passim*.
- Turculeț, Adrian, *Variante regionale ale intonației românești*, în vol. *Limba și literatura română. Regional – național – universal*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2006, p. 257–272.
- Turculeț et alii, *Intonation* = Adrian Turculeț, Luminița Botoșineanu, Ana Maria Minuț, Antonio Romano, *L'intonation du roumain au sein du projet AMPER*; „Bolletino dell'Atlante Linguistico Italiano”, III Serie, 27/2003, Torino, 2004, p. 269–274.
- Turculeț et alii, *Cercetări* = Adrian Turculeț, Luminița Botoșineanu, Ana Maria Minuț, *Cercetări acustice asupra unor aspecte regionale ale intonației literare românești*; AUI, III e. Lingvistică, XLIX-L, *Studia linguistica et philologica in honorem D. Irimia*, 2004, p. 557–576 (varianta franceză în *Actes du II-ème Séminaire International du projet AMPER (Atlas Multimédia Prosodique de l'Espace Roman)*, „Géolinguistique”, hors série, 3/2005, Centre de Dialectologie de Grenoble – Université Stendhal Grenoble III, Grenoble, 2005, p. 281–303).
- Turculeț et alii, *AMProm–Chestionarul* = Adrian Turculeț, Luminița Botoșineanu, Ana Maria Minuț, *Atlasul multimedia prozodic român (AMProm). Chestionarul și rețeaua de puncte*, în *Limba și literatura română. Regional – național – universal*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2006, p. 283–293.
- Turculeț et alii, *AMProm–Proiect* = Adrian Turculeț, Luminița Botoșineanu, Ana Maria Minuț, *Atlasul multimedia prozodic român (AMProm) – un nou proiect de integrare în dialectologia romanică*, în *Comunicare interculturală și integrare europeană*, Iași, Editura Alfa, 2006, p. 283–290.

C. Informatizare

- Apopei et alii, *Plates* = Vasile Apopei, Silviu Bejinariu, Cătălin Bulancea, Florin-Teodor Olariu, *Plates Preparation for Linguistic Atlases Publishing*, „Third European Conference of Intelligent Technologies, ECIT 2004”, Iași, 21-23 iulie 2004, editors: H.N. Teodorescu, E. Sofron, I. Bogdan, ISBN 973-7994-78-7 (în format electronic).
- Apopei et alii, *Electronic* = Vasile Apopei, Florin Rotaru, Silviu Bejinariu, Florin-Teodor Olariu, *Electronic Linguistic Atlases*, în Hamid R. Arabnia (ed.), *Proceedings of the International Conference on Information and Knowledge Engineering, IKE'03*, June 23-26, 2003, Las Vegas, Nevada, USA, Volume 2, CSREA Press 2003, p. 628–633.
- Bejinariu et alii, *Electronic* = Silviu Bejinariu, Vasile Apopei, Ramona Luca, Florin-Teodor Olariu, Luminița Botoșineanu, *Electronic Linguistic Atlases. Tools for Information Analysis*, Selected papers, The 4th European Conference on Intelligent Systems and Technologies, Iași, Romania, september, 20-23, 2006, p. 107–116, ISBN 978-973-730-246-5.

- Dumistrăcel – Hreapcă, *Variația lingvistică* = Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, *Variația lingvistică din perspectiva informatizării atlaselor lingvistice românești*, în vol. *Studia in honorem magistri Vasile Frățiță*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 193–211.
- Florea et alii, *Editarea* = Ion A. Florea, Vasile Apopei, Florin-Teodor Olariu, Silviu Bejinariu, *Editarea asistată de calculator a atlaselor lingvistice și a textelor dialectale*, în *Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării*, volum îngrijit de Ofelia Ichim și Florin-Teodor Olariu, Iași, Editura Trinitas, 2002, p. 211–232.
- Olariu et alii, *Noi contribuții* = Florin-Teodor Olariu, Vasile Apopei, Silviu Bejinariu, *Noi contribuții la informatizarea editării atlaselor lingvistice românești regionale*, în *Limba și literatura română în spațiul etnocultural dacoromânesc și în diaspora*, volum îngrijit de Ofelia Ichim și Florin-Teodor Olariu, cu o prefață de Dan Mănuță, Iași, Editura Trinitas, 2003, p. 214–224.

Abrevieri

a) Periodice:

- ALIL = „Anuar de lingvistică și istorie literară” (Iași);
AUI = „Analele științifice ale Universității «Al.I.Cuza» din Iași”, Secțiunea III.e, Lingvistică;
BIFR = „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»”;
CL = „Cercetări de lingvistică” (Cluj-Napoca);
FD = „Fonetică și dialectologie” (București);
LR = „Limba română” (București);
RLȘL = „Revistă de lingvistică și știință literară” (Chișinău);
RRL = „Revue roumaine de linguistique” (București);
SCL = „Studii și cercetări lingvistice” (București);
SCȘt = „Studii și cercetări științifice – filologie” (Iași).

b) Volume:

- Avram, *Antologie* = Andrei Avram (coord.), Laurenția Dascălu-Jinga, Maria Teodorescu, Anca Ulivi, *Antologie fonetică a limbii române*, București, Institutul de Cercetări Etnologice și Dialectologice, 1988;
- Bochmann – Dumbrava, *Limba română* = Klaus Bochmann, Vasile Dumbrava (ed.), *Limba română vorbită în Moldova istorică*, Leipzig, Leipziger Universitätsverlag, vol. I, 2002, vol. II, *Texte*, 2000;
- SO = *Studii de onomastică* (Cluj-Napoca).

Orientations dans la recherche dialectologique du centre universitaire de Iași

Cette présentation des domaines de la recherche dialectologique dans le centre universitaire de Iași comprend trois sections fondamentales: un regard historique, l'analyse du projet *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina* [Nouvel Atlas linguistique roumain, par régions. Moldavie et Bucovine] et, enfin, l'introduction de l'informatisation dans le dernier volume, en cours de rédaction, de cet *Atlas*.

En ce qui concerne la première section, au début, les recherches du futur collectif de dialectologie (chercheurs de l'Institut „A. Philippide” de l'Académie Roumaine ou bien professeurs de la Faculté de Lettres de l'Université « Al. I. Cuza »), créé par le prof. G. Istrate,

ont consisté en des enquêtes directes sur terrain, pour prospecter la réalité, suivies par des enquêtes indirectes, à l'aide de certains questionnaires visant différentes terminologies professionnelles; parallèlement, on a élaboré des études (certaines d'entre elles monographiques) concernant le lexique des parlers, à partir des atlas linguistiques roumains. Ces recherches ont eu aussi un caractère, général, de sondage, en vue d'établir le réseau de points pour le futur atlas linguistique régional. A partir des résultats de ces enquêtes, ainsi que de celles qui ont suivi, pour l'*Atlas*, complétées avec des documentaires d'archive, plusieurs membres du collectif ont élaboré des thèses de doctorat.

On présente par la suite la participation des dialectologues de Iași à la réalisation de certains projets nationaux et internationaux, tels que les travaux de géographie linguistique plurilingues *Atlas linguarum Europae* et *Atlas linguistique roman*, avec des extensions vers des domaines contigus à la dialectologie proprement dite: *Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane* (PatRom), *Atlas multimedia prosodique de l'espace roman* (AMPER), *Corpusul moldovenesc de limbă română vorbită* [Corpus moldave de langue roumaine parlée] etc. Une préoccupation spéciale a été la collaboration avec des dialectologues de l'Institut de Linguistique de Kichinev de l'Académie de Sciences de la République de la Moldavie, pour le projet intitulé *Graururile românești de la est de Carpați. Etno- și sociotexte* [Les parlers roumains de l'Est de Karpates. Ethno- et socio-textes], en vue de la constitution de la partie réservée à la Moldavie historique d'une „Archive des villages disparus de Roumanie”.

Le principal objectif de recherche des dialectologues de Iași est la participation au programme national „Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni” [Nouvel Atlas linguistique roumain, par régions], par l'élaboration de la section consacrée à la Moldavie et à la Bucovine: des volumes de cartes et de matériel non-cartographié (deux tomes publiés jusqu'à présent), des textes dialectaux (trois volumes) et des glossaires régionaux (en cours d'élaboration). On a également publié une étude de théorie et de méthodologie du domaine, *Ancheta dialectală ca formă de comunicare* [L'enquête dialectale en tant que forme de communication]. Par la suite, on présente des extraits contenant des appréciations puisées des recensions faites aux volumes parus.

Une place spéciale est accordé (dans la troisième section) à la préoccupation pour l'informatisation des ouvrages de cartographie linguistique: l'édition assisté par l'ordinateur du volume III-ème de *NALR-Mold.Bucov.*, avec des extensions en ce qui concerne l'édition des textes dialectaux; puisque cette technique s'applique dans la réalisation d'un atlas de type «classique», c'est à dire dont le matériel linguistique est présenté, intégralement, *en transcription phonétique*, cette réalisation s'impose comme une première nationale. Une première application, de vérification, est représentée par la publication, sur support «classique» et aussi en variante électronique, du *Prospectus* du troisième volume (2005).

Une bibliographie sélective accompagne l'exposition, tout en offrant le fondement documentaire en ce qui concerne la réalisation des corpus de matériel (A), l'exégèse dialectologique proprement dite (B) et l'informatisation dans la rédaction et l'édition du volume III-ème de *NALR-Mold.Bucov.* (C).

*Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România*